

ĽUDMILA PODJAVORINSKÁ
BALADY A POVESTI

Atheneum

ĽUDMILA PODJAVORINSKÁ
BALADY A POVESTI

NAKLADATEĽ: JÁN HORÁČEK
BRATISLAVA – 1946

PUSTOVNÍK

Bol jeden mních, bol mladý mních.
Pre kláštor vo dne sbieral dary,
noc trávil božom pri oltári
v modlitbách, Bohu ľúbezných.
Jas v očiach, v duši žiadnych vín,
bol krásny ani cherubín.

Mier v duši, mier a pokora,
vychodil ráno z kláštora;
večerom svetom zmorený
späť navracal sa sklúčený.
Sklúčený sveta hriechom, zvodom,
tesklivý hriešnym nad národom:
smiech šumných diev a krása žien –
blud a blud on v tom videl len,
chránený kríža svätým znakom.
Keď pre očistu zašiel v chrám,
v púšť túžil len – byť sám a sám...

Sa stalo, jak si žiadal zvykom:
šiel do hôr, stal sa pustovníkom.
Šiel v pokore a pre úlevu,
sťa šiel by k Bohu na návštevu
pod jasné božie obloky,
a les ho prijal hlboký,
hoc cestou tŕnie a i hložie
sťa mäkké náručie by božie.
Žil v lese mních, žil blažený
za spevu, pôstu, modlení.
Nad hlavou boru mäkký stín –
nádherný boží baldachýn –
a tíš a súlad okolo
a sveta sťa by nebolo,
les celý sťaby jeden chrám
a on v ňom šťastný – sám a sám...

Žil v lese mních žil blažený,
na speve, žalmoch, modlení.
Žil rok, žil dva, žil roky tri
a ľudskej stvory nespatri.
Len plachá srna po úbočí
návštevou niekedy k nemu zbočí,
len havran zo zaviatej hory
vše sa mu chmúrne prihovori,
len očká fial zrosené
mu v oči hľadia zasnene
a v jeho spevy, sväté dumy,
les iba v odvet nocou sšumí...

No zjari, vesny v znamení,
jak sa to všetko premení!
Sotvaže drozd po zimnej chmúre
naladí k slávnej ouvertúre
a za ním vtáčie árie –
jak les i tvor, jak ožije!
Jak slávnostný všiad' ruch a huk!
Kukučka v smiechu: „Kuku-kuk!“
Hrdlička vesnou zmladlá, jará,
rúče sa k družke prihovára,
kým taktiež holub divý hrave
holúbke dvorí naliehave,
ju prosí, láka, citom jatý,
až prekonaná pyštek zlatý
k druhovi v láske prikloní.
Na medzi hlások zazvoní,
ako by z hviezdnej diaľky zove:
to kvety, zvonky fialové,
strieborné rozviazali hlásky
a zvonja, zvonja... Bez otázky
tajomné čosi zvonja... Čo?
Ľúbostné čajsi ledačo
o všeobecnej otázke,
čo svetom vládne – o láske.

Načúva mních... A za jara,
čo nikdy nezažíval pritom,

tajomným zvukom, vidom, citom
sa duša jeho otvára.
Svätcova duša dokonalá,
čo láskou iba k Bohu lkala,
čo sama svätyňou je, chrám...
I vidí, že je sám – tak sám...

Žil mních, žil ďalej v lese, žil,
raz modlil sa, raz nemodlil.
To svätosť v duši, nemota
zas a sladká clivota...
A vše mu srdce sšveholí,
a vše ho duša zabolí,
že roky žil (či Boh to chcel?),
čo ľudskej stvory nevidel,
ľudského roky nečul hlasu,
ni devíc nezrel sladkú krásu –
kým dolu ako odveku
sa človek v túžbe neodolnej
ľúbosťou druží k človeku...

Les šumí... ako doprovod
v nebeský hviezdny chorovod,
ako by nebies na organe.
Len chvíľou st'aby v žase stane –
čajs' prelúdium k lásky hrám –
A on tak sám... tak sám... tak sám...

A srdce svätca sšveholí
a duša prudko zabolí
v tom tichu večnom, odvekom,
že nie je – nie je **človekom!**
I zjasní sa mu odrazu,
že nežije dl'a rozkazu,
ním Hospod tvora späl i kvet:
naplniť láskou celý svet...
A duša svätica dokonalá,
čo láskou iba k Bohu lkala,
sa st'aby ohňom túžbou vzňala

a neha oko zarosí:
žiť komusi – mať kohosi!
Keby tak dobrá mamička
alebo vlastná sestrička
či iný, milý ktosi, žil,
čo by ho zrakom pohladil,
čo by mu nežne, poľahúčku
na čelo bielu vložil rúčku,
či v žalospevov svätom čase
pridružil hlas svoj k jeho hlasu,
keď pred Bohom on skláňa šiju,
v nadšenia zbožnú harmóniu...

Tak túžil, zmieral, k Bohu lkal,
až zázrak sa, až zázrak stal.

Raz večer mních do lesa šiel
med vybrať zo pňa divých včiel.
Zaťal on do pňa prvý raz,
počuje z neho čísi hlas:
„Nerúbže, nerúb ku mne blíž,
lebo mi rúčku poraníš!“
Zaťal on do pňa druhý raz,
počuje z neho čísi hlas:
„Nerúbže, nerúb ku mne blíž,
srdiečko moje poraníš!“
A keď on zaťal tretíkrát,
rozskočil sa peň nastokrát
a zázrak – čo sa nestane?!
Devuška pri ňom zastane,
panna jak z kvetu ľalie
(či kvet to v stvoru ožije?)
i rečie mu, viac očima:
„Si zhubil strom, môj tichý dom –
na nôcku k sebe vezmi ma“

Že čo je, kto je zabudol:
vzal devu, vzal a šťastný bol.

Žilo to s mníchom čosi-ktosi.
To anjel bol? Či panna z rosy?
Milosti božej zjavenie?
Či hriešne smyslov mámenie?...
Žilo to s mníchom v taji lesa,
bledušká, útla ľalia
mu šťastie v život navíja,
no on – jej rúčky nedotkne sa.

Dni plynú, ples jak po plese.
Za zory sa už prebudila
tajomná jeho zlatá víla
a cez deň zháňa po lese
so všetkým citnej vo shode,
čo v nešťastí je, v nehode.
Ospalú zo sna budí lienku,
jej „klo-klop“ tíško na okienku,
čmeľovi medu predloží,
mravkovi batoh preloží,
tu včielku kriesi potichu
skrahnutú v kvetnom kalichu,
tam motýľovi, ak sa stane,
krídelce viaže pochrámané,
pohojdá zlatú vážku ztíška,
nabiera rosy do kalíška,
bodliačik zvädlý poleje –
nešťastie žiadne neobíde
a všade za ňou radosť vzíde
a všade lásky naseje!

Že všade?! Všade! Ach, i v tom
i v srdci svätca netknutom!

*

Svet luny svetlom zaliaty
sťa dobrým čarom zakliaty
v náručí božom spí a sní
sen božej lásky čudesný.

Spí vtáča k družke stúlené,
kvet hlávku sklonil zasnene,
na nebies zlatej na podstene
ku hvieзде hviezdka pritúlene
dol' na zem hľadia z nebies dvier,
jak na svet boží stúpa mier.

Zaspala i tá deva, hej,
v svätcovej chyžke voňavej,
v nevinu čistom svätokráži –
kým svätec, sľaby ku ochrane,

noc celú bez sna, hlava v dlane,
sen devy pred dvermi stráži.
Les šumí... šumí... Lesa šum
do jeho padá čudných dúm,
a keď len lístok zaveje,
sa celý strachom zachveje,
a keď len konár v hore spráska,
zl'akaný do húštiny hľadí,
že z hory ktosi stúpa bľadý,
neznámy ktosi... Hriech –
zvod – láska?

Ach, aké šťastie, s nebies hrady
Boh hviezdami že na svet hľadí!

Les šumí, v sen sa kolísa...
Devuška zo sna budí sa.
Snom detské očka omarené
na mnícha hľadia zadivene:
„Ty nespíš, svätče?... Spi a sny
ti, svätče, sladké sny!“
„Že svätec?... Biedny človek len,
milosti božej nehoden
a nešťastnejší každý deň!“

Zavrela očka znavene.
A on sa vzbopí vzrušene

(kríž v dlani sviera kŕčovite),
sť'a ranený sa v horu hodí
a chodí celú noc a chodí –
kým čos' ním sladko lomcuje –
bez cieľ'a nocou putuje
a vracia sa až na úsvite.

Na lôžku z materinej dúšky
zaspala deva zvečera,
i spí, jak očká zavrela.
Mier svätý z tvári dievčej dušky
a neha hľadá anjela.
Mních, poopretý o vereje,
na spiacu mlčky pozerá...
Už v jeho duši, bez otázky,
niet bázne, ani beznádeje,
len plno lásky – plno lásky!
A žiadosť iba veľiká,
čo celého ho preniká:
bez hádky abo s umom v hádke
pobozkať devy ústa sladké...

Čo stalo sa, čo stalo s ním ?!...
Sa pripil k ústkam ružovým.

Zľakne a i vyčítave
mu zrela v oči nedočkavé
a ako prelud d'aleký,
tak zhasla-zmizla naveky.

Žil mních, žil ďalej v lese, žil,
nespieval, ni sa nemodlil.
Dni letia... On už nie je mladý.
A predsa hľadá len a hľadá,
nie mŕtvy ani neživý,
sť'a jeleň večne žíznivý,
kde chodníček sa z húšť'a hadí...

Až v zhaslých očiach sa mu zmari,
keď konár, v ktorom čajsi, spráska,
že chodníčkom ktos' stúpa... Vari
tajomná vzdušná jeho Láska?...

PUKNUTÝ ZVON

V Prešporku na rynku zrána,
v Prešporku na rynku shon:
pukol sa michalskej veže,
pukol sa najväčší zvon.

„Neželte, radní vy páni,“
purkmajstra teší ich hlas,
„zvonára dobrého máme,
v nový ho preleje zas!“

Vysadol purkmajster mladý,
na koňa vysadol on,
sám mestom zvonára hľadá –
puknutý prelievať zvon.

Vyšla mu oproti pani,
pekná jak makový kvet:
„Muž ťašiel do práce, pane,
počkajte, vráti sa hneď!“

V pošmúrnej ohnivej dielni
topí kov zvonár sťa ľad
a duša mladuškej ženy
v ohnivý vztápa sa vzhľad.
„Starý muž, hrozný muž, pani,
starý muž nuda a žiaľ...
za vašu lásku, ach, pani,
srdce i život by dal!“

Obchádza – pohľadza... Srdce
zachvieva úžas i ples...
„Nevravte... tajdite, pane,
tie vaše oči... ach, des!“

Dochádza – pohľadza... V rečiach
lichôtko – žiarivý vzhľad.
Okrieva v duši nemota,
topí sa v srdci ľad.

Chystajú, metajú v kotol
zvonári meravý kov.
Zvonára pri vatre mrazí
myšlienka na hriešny lov.

„Požiadals’ ženu mi, diable,
požiadals’ – budeš ju mať!
Bez lásky život... hach! peklo!
Bez lásky!... Vezmi ho kat!“

„Zvon leje zvonár dnes v noci,
chmúrny je prítom sťa bes,
nezamkni dvere dnes, pani,
nezamkni predom mnou dnes!
Dlhá noc, sladká noc, pani,
láskou nám vyzláti svet – –“
Vzdychla len – hlávku sklonila,
ľúbosťou podťatý kvet...

„Hej, žena, holúbka biela,
dnes v noci lejeme zvon –
dlhá noc, chmúrna noc bez sna;
vyjdíže za nami von!“

Šla pani, poslušná pani
lejárne v ohnivý kráľ –
srdce len nechala clivé
ľúbosti boľavú stráž.

„Hej, lotri, priložte ešte,
rozdujte pekelný plam:

žeby zvon hlaholil nežne,
vzácný doň prídavok dám!“

Dlhá noc, chmúrna noc... Nocou
obchodí zlej tuchy des...
V oblôčik milého ruka
v horúcej žiadosti ťuká,
na srdci túžba i ples...

„Ty dneska smutná si, žena,
žiaľ v očiach, na ústach tieň,
a ja som veselý – chacha! –
ani v náš svadobný deň.
Rozdujte vatru, vy lotri,
akú len peklo živí!
A ty sa pomodli, žena!
Boh buď nám milostivý!...“

Vysoko vyšľahla vatra,
vysoko vzplápolal žiar,
v ovzduší pekelnej spary
kov syčí, klokočom varí
žhavej sa liatiny var...

Divoko vzchopil sa zvonár,
divoko vzchopil sa on –
hrubo ju schytili ruky –
vyšľahol var – a muky
v smrteľný zamrely ston...

Smutne tie prešporské zvony,
smutne ten najväčší zvon...
V pošmúrnej noci skazy
tesklivej zmárnenej lásky
kvíli v ňom smrteľný ston...

NATÁĽKA

V zelených vodách jazera
biela sa ruža uzerá;
k tej ruži mladý sokolík
prisedá zrána, zvečera.

Nie je to ruža, ružička,
Natáľka je to – dievčička,
nie sokolík to, istá vec,
lež Rehor, junák-molodec.
Vábený túžbou každý deň
za milou chodil ani tieň
a jak on horel k dievčine,
tak ona k nemu v nevine –
a takej lásky v rozkvet
nebolo šírom vo svete.

A po svadbe, po svadbe len
prirástlo lásky každý deň
a za týždeň a za mesiac
ľúbosti bolo ešte viac,
že takej lásky v rozkvet
nebolo šírom vo svete.

„Hoj, synu, šťastie-nešťastie
do neba nikdy nerastie!

Čumáci* zrána priahajú,
Čumáci na Krym ťahajú,
napojže volky, pozdrav mať
a v zdraví choď a zdrav sa vráť!

* Čumáci vozili z Krymu soľ.

Sňaly sa oči zľakane,
spially sa duše k obrane:
sťa nalomia keď ľaliju,
tak ovisla mu na šiju...

Či i tie volky tušily,
že tú vodičku nepily?...
A matky v smutnom pozdrave
sa srdce trasie boľavé:
„Ďaleká cesta – zradný les,
ach, nechod', synu, nechod' dnes!
Ešte ti hlávku umyjem,
ešte ti hlávku osuším,
ešte ti vlásy rozčešem!“

„Ach, mamko, mamu, v nevoli
ak srdce rozťat' cez poly,
odidem radšej ešte dnes
cez pustú step, cez zradný les.
Dážď' moju hlávku umyje,
slniečko mi ju osuší
a žlté vlásy na stepi
rozčeše vietor svrepý...

Sa obzrel z cesty ešte raz
a mati za ním sedem ráz
a žienka v slzách na sto ráz.

Čo poteší, čo zahojí,
keď život srdcia rozdelí?
V spomienke každej zastane
rozlukou srdce zranené.
I túženie, i nádeje,
sa všetko v slzách rozleje...

Deň prešiel – týždeň – mesiac už,
čo v diaľku zašiel milý muž
a nieto zvesti-nezvesti

o šťastí a či nešťastí...
Les šumí...azda ten čos' vie,
kukučka kuká – nepovie,
krkavec letí zďaleka,
no mluva jeho ďaleká...
Spln mesiaca sa v jazere
uzerá v nemej dôvere.
V pošmúrnej hĺbke vôd, v jej taju,
sa chmúrne živly prebúdzajú.
Jazera temnom na brehu,
na breze, šantov v rozbehu,
do sinej lunou do výše
sa nedokfšťa kolíše
a nad jazerom šerý tieň
sa vznáša ponad priehlbeň,
čut' tajné hlasy – úzkosť – des –
ktos' vzdychol – či len sšumel les?...
Tu luna svetlo rozleje
a prísvit všetko rozveje.

Natál'ka nespí... Cez polnoc
na prahu sedí noc čo noc,
na mesiac hľadí v nebies diali
a žiali len, za milým žiali.

V striebornej luny záplave
jej srdce túži boľavé:

„Ach, milý môj, ach, mužú môj,
príd', stíši duše nepokoj!
Ak ľúbiš ma, sa premeň v vtáča,
v sokola abo v jarabáča!
Ťa volá duša moja, viera,
za tebou srdce dychtí, zmiera,
pod', milý muž!“

Sa chvela mukou.
A v tom už
on – jak sa stane-nestane,

odrazu pred ňou zastane.
„Jaj! Tys' to?!“ v dive zvolala,
„ved' som ťa práve volala...“
„Bud' ticho, tíško, ani slova!“
A údiv i des ju zdrví znova.
Nie je to prelud, iste nie:
kým oko v oko norí sa,
dušenka v duši topí sa,
ju mlčky k srdcu privinie.

A potom každú božiu noc
(ho dobrá či zlá nosí moc?)
k nej chodí, do jej komory –
a len keď úsvit zahorí,
objatím, bozkom ulaskaný
sa rozplynie sťa prelud ranný.

A príde z cesty kamarát:
„Ťa pozdravuje nastokrát
tvoj Rehor – tam je na Kryme.
Však skoro sa už domov vráti
a Natál'ku, svoj poklad zlatý,
si zasa s láskou objíme...“
„Jaj, Bože, bud' mi na pomoc,
kto chodí ku mne každú noc?!“

Priam ku materi bežala
a na radu ju volala
a mati – údiv na líci:
„Chod', moja, k múdrej veštici!“

A veštica do dial'ky zrie:
„Sa veci dejú nedobré!
Tie nočné schôdzky – zjav a vzruch,
nie Rehor, iba jeho duch.

Sú duše – Boh tak utvoril –
čo vidia, cítia na sto míľ:
keď duša túži po duši,

citlivú dušu vyruší,
ju z diaľky túžbou zasiahne,
tak dušu duša pritiahne
tá, čo viacej sužuje,
tú, ktorú verne miluje.
Nie pre šťastie však, pre radosť,
pre bolesť len a na žalosť
sa dejú veci nedobré.“
A veštica do diaľky zrie:
„Ak želáš si, dostojíš slovu,
odlúčim dušu Rehorovu.
Sa stáva však, duch ustatý
sa v telo viacej nevráti!“
A veštica do diaľky zrie,
st’a videla by nedobré.

Natália nespí... K polnoci,
volajúc Boha k pomoci,
na prahu sedí v zášerí
a hľadí, hľadí zo dverí
na chodník, bránku do dvora:
zjav čudný čaká – Rehora.
Vo svetle luny bledá, milá,
havranie vlasy rozpustila
i češe, zvoľna češe ich
dl’a múdrych rečí vedminých.

Mesiac sa skryl za oblak sivý
a tu on, Rehor, ani živý!
Však nemá v očiach lásky žiar,
lež v zbledlej tvári hnevu chmár.
„Čo robíš!“ rečie hnevive.
Natália mlčí v údive.
„Zahod’že hrebeň – odrazu“
Natália mlčí k rozkazu.
„Zahod’, keď vravím!“ Ona nie,
len češe vlásy havranie.
Sa zamračil, sa zarazil,
jej hrebeň z ruky vyrazil,

bolestne pozrel naposled...
Omdletá padla ako kvet.

*

Oj, volky, volky rožkaté,
čo sa tak smutne vraciate?
A s kým ste vyšly zo dvora,
kde máte gazdu – Rehora?...
„Smutný náš návrat domov dnes
a smutná step i diaľny les:
bič cudzí – cudzí príhovor
nás doprevadil v rodný dvor.
Nekráčal gazda popri nás
a dlhý čas, čo jeho hlas
nespieval cestou rozmilej
piesenky vernej o milej...“

„Jaj, Bože bratia!“ zo dvora
zalkala bolesť, pokora,
„kde nechali ste Rehora?!“

„Raz ráno – srdca porucha –
sme telo našli bez ducha...“

*

Tá nemá tvár posmúti deň
a milá azda za týždeň,
mať dobrá rok či dva roky
a verná žena naveky.

(Podľa ruskej povesti)

ZAKLIATA SVADBA

Bola jedna mladá vdova,
čo pobožnú matku mala;
jaká mati pobožná,
taká dcéra bezbožná.

„Mati moja, moja mati,
chystajte mi čepiec zlatý,
mentiek, dary k rozdaju:
svati sa k nám chystajú.“

„Dievka moja, akí svati,
keďže máme advent svätý?!
Žiaden teraz v ostude
kňaz sobášiť nebude!“

Zasmiala sa vdova mladá:
„Keď nebude – ľahká rada!
Nestal ani prvý pár,
Adam s Evou, pred oltár!“

Svati prišli, prsteň dali,
chýrnu svadbu dojednali:
trúby, bubon, rakije –
na deň svätej Lucie.

Na Luciu mrazným ránom
po dedine dinom-dánom:
tančí chasa bez ducha
a s ňou zať i mladucha.

Iba mati, iba v smútku
plače a sa žehná v kútku:
„Prestaňteže, dievka, jaj!

Pána Boha nehnevaj!
Nežehnám ťa, nevestu,
na tú hriešnu na cestu!“

Zasmiala sa vdova mladá:
„Nežehnáte? Ľahká rada
(beztak máte rečí moc),
prežehná nás sladká noc!“

Hrmí hudba, rastie zvôľa,
sberajú sa do kostola.
„Vráť sa, dievka, vráť sa, vráť!
Prekľajem ťa nastokrát!“

Zasmiala sa vdova mladá:
„Prekľajete? Ľahká rada:
keď raz šťastie moje je,
kto tú kliatbu počuje?!“

Trúby, bubon popadli
a na svlače nasadli.
A mať v hrôze:
„Bože, Bože,
bohďaj ste sa prepadli!“

Preleteli dedinou,
preleteli dolinou –
v Židarovej doline,
v trasovisku, v barine
(oj, tá kliatba, náreky!)
prepadli sa na veky.

*

Dávno bolo, čo sa stalo,
ľudské oko nevidalo,
no tu povest’ – hmľistá noc –
a v nej zjavná božia moc.

Z močariny tokom-skokom,
a to každým siedmym rokom,
kde sa vezme, kde sa nie,
div a zázrak vyplynie.

Starí svati s mladým zaťom
a nevesta v čepci zlatom,
muzikanti z pekla-dna,
svadobná to družina.

A to práve na Luciu.
Hudba hrmí, tančia, pijú
ľudia prachom zapadlí,
čo sa dávno prepadli.

Medzi nimi mladá žena,
starosvetsky priodená,
zašlých vekov zďaleka,
smeje sa a narieka.

Celá ani pod popolom
do polnoci blúdi poľom,
zašlých vekov zďaleka,
narieka a narieka...

UMRELEC

Za tichej noci, k nedeli,
hrob kope hrobár veselý.

Klobúčkom pierko od milej,
v sklenici vínko – holahej!

„Kto zomrel – ten tam, nežije!
Pozajtra milá moja je!“
a vše si vínka upije.

V márnici hľba – kosť a kosť...
Oj, márnosť sveta nad márnosť!

Tu lebka škl'abí sa, tam hnát,
kedysi pyšný celok snád'...

V márnici, v kúte, príšera:
kostlivec múry podpiera.

Sto rokov azda, šíriac strach,
tam stojí kliaty otcovrah,

kým nenájde len dakoho,
čo z kúta, z kliatby vezme ho.

Za noci, priamo k polnoci,
volá ho hrobár k pomoci:

„Hej, ty tam! Nestoj ako snop!
Pod', so mnou rob, pod', so mnou kop!

Či pre teba to ťažká vec?“
I uškľabí sa umrelec.

Dvanásta zneje po poli.
„Ľad, vínka ešte dopoly,

piť chcel bys’ – tančiť? Ľahká vec!“
i hne sa z kúta umrelec.

Nie nadarmo ho prekára!
Štrk, kosti, hrk
a hrk a štrk,

odrazu lapí, čo sa chlapí,
okolo hrdla hrobára,

rukou sa k nemu privesí,
na dúčel’ druhou udrie si

a kosti hrk! a kosti štrk!
a hrobár z hrôzy ani muk!

Rád by už prestal – strašná vec! -
no ani kliešte umrelec

ho k sebe rukou pripiera,
na dúčel’ druhou udiera

a krepčí, krepčí bez ducha:
„Som našiel blázna – ichuchá!

Keď si ma volal, hojahoj!
sto rokov za mňa v kúte stoj!“

I krepčí, krepčí... Odrazu
pohodí hlavu pod pažu,

okáľmi bľusk! sa vyškiera,
na dúčel' rezko udiera,

ho zvrľa, zvrľa dokola –
až hrobár, viac už mŕtvola,
„Hospodin – ratuj!“ zavolá...

Zaspieval kohút. V priekope
umrelec v prach sa rozsype...

*

V cintore ráno mladucha
ženícha našla bez ducha.

SIROTA

Pod horou hrdý panský dom,
bohatá mladá pani v ňom,
vdovica, plná života,
a pri nej dieťa – sirota.
Sirota pansom vo dvore,
za otcom ešte v pokore,
kým matí dávno v cintore.

Pod horou hrdý panský dom.
Na štíte jeho kvetnatom
zdobený ružou, ľaliou
výklenok s Pannou Máriou.
V zasnenom zraku povoľa
milostne hľadá do poľa,
v náručí zlaté pachol'a. –
A pred ňou zavše v pokore
sirota pansom vo dvore.

„Hej, pani, pani, v dôvere
rád zaklopal by na dvere –
no jedno bráni v povoli:
majetok že vraj napoly?...
Ká by ti rozkoš, dobrota,
keby nie dieťa, sirota!“

Pod horou hrdý, panský dom,
macocha smutná húta v ňom:
„Ach, márne snívať o láske,
kým dieťa bráni dochádzke,
prekáža mne i šuhajom –
a mladosť letí Dunajom...“

Trápi sa pani sužuje:
„Sa azda nebe zmiluje –

snád' sníme ten kríž preťažký,
dieťaťa zbaví – prekážky?!...“

„Hej, pani, pani veselá,
vari bys' ani nechcela,
by šuhaj prišiel k posledu
na sladkú večer besedu?!...
Hoj, ale dieťa v podstreší –
ktože sa pri ňom poteší?!
Má v očkách veľký, ťažký žiaľ –
(keby ho Pán Boh k sebe vzal),
na ústkach nemá žaloba,
v tváričke matky podoba.
Vzdych zavše ani od hrobu
ť'a pri ňom chladom oveje,
ktože sa pri ňom zasmaje,
kto sladkú zadá otázku,
o milovanie – o lásku?!“

„Jaj, dieťa, dieťa nemilô,
bohďaj si, bohďaj zhynulo!
Na očiach nemá žaloba,
na tvári matky podoba,
vše zrkadlí sa, ohlási,
jak rastie-rastie do krásy!
Dnes-zajtra pohľad nádeje
už na ňom s láskou utkveje,
kým moje líca potaju
v samote blednú, zväďajú...
Ťa iba zlô sem prisnulo!
Bohďaj si, bohďaj zhynulo!“

A pokým pani v túžbach, snoch
o lásky sníva poceloch,
srôtku v kútku, v komore,
modlí sa, modlí v pokore,
Mat' Božiu vzýva kochanú,
o božiu prosí ochranu,
a pokým pani vo zlobe
dieťaťa sníva o hrobe,

devuška, ruža zavítá,
do krásy rastie, rozkvitá.

Bohatstva vábnej po stope
vše ešte niekto zaklope:
„Hej, pani, aká dobrota,
keby nie deva – sirota!“
A pani sa len sužuje:
„Azda sa peklo zmiluje!
Už zriedka kto sa ohlási –
a ono rastie do krásy!...
Jaj, dieťa, zlô ťa prisnulo!
Bohdaj si, bohdaj zhynulo!“ – – –

Krvavo mesiac vychodí,
pani sa mukou zachodí.
Zornička svitom putuje,
macochou vášeň lomcuje:
„Deň nudno plynie, v muke sa minie
trudná noc,
zas rôčik prejde – – a smrť len nejde
na pomoc!“

Za mrazným, siným večerom
noc chmúrna vpadla v panský dom
a nocou víchor divoký
päšťami bije v obloky.
Plač meluzíny zlovestný
trhave plaší panej sny:
myšlienka chmúrna, hriešna, zlá
macoche myseľ zaľahla:
„Mráz vonku, víchor – ľad a des –
dnes azda, dnes – snád' ešte dnes
sa dobré nebe zmiluje!...“

Deva sa zo sna strhuje,
macochou vášeň lomcuje,
divo sa lôžka schopila,

nemilú s chvatom budila:
„Ach, myseľ moja zmáтанá!
K nám hostia prídu zarána,
za rána, prv než zbrieždi svit –
a nieto čím ich pohostiť!
Pospala čel'ad' – akože,
čel'ad' sa budiť nemôže,
ktože by išiel ako ty
nakúpiť sladkej lakoty!...
Vstaň, dievka moja, vstaň a chod',
cestičku znáš a nájdeš brod...“
„Jaj, Bože, kam by chodila?!
Na veži polnoc odbila,
zaviata cesta i brod – –“
„Chod', hneď'ky chod'!“
„Jaj, mama, nie,
kto vyjde – mrazom zahynie...“
A ona v vzteklom rozkazu:
„Ba pôjdeš – pôjdeš odrazu!“

Von dvermi devu sotila,
šatôčku za ňou hodila
i milá ešte naoko
vykukla za ňou zpod brány:
„Ťa Matka Božia ochráni...“
a zasmiala sa divoko.

St'a nalomený kvietok, mdlá
devuška z brány vypadla.
Šatôčku víchor skmasol jej
a z noci, z noci divokej
smrť dýchlá tváre do bledej.

Na rodný ešte zrela dom
a zmrela ľakom – údivom:
z obruby ruže, ľalie
zdvíha sa socha Márie,
v žiari sa ku nej postaví

a ľudským hlasom prevrávi:
„Devuška milá – kamže ty
do mrazu, nočnej temnoty?
Počkajže, veď ti nevoľa,
podrž mi moje pachofľa,
ta idem s tebou preč i ja.“
A Božia Matka, Mária,
jej v náruč kladie Pachofľa
a ide, ide do poľa
s nebeskou v očiach dobrotou,
s devuškou – biednou sirotou.
Jej cestu kliesni závejom,
kým Dieťa sladkým búva snom
pod matky svojej závojom...

Za rána, v včasnú hodinu,
zvest' tichá vzbúri dedinu:
na panskom dvore kvetnatom
niet Matky Božej s Dieťaťom!

Na ceste krížnej našli ju,
kamennú sochu, Máriu,
v náručí zlaté Pachofľa –
i stopy, jak šla do poľa.
A zázrak, zázrak čudesný!
ružová v tvári sladko sní
sirota s božským pokojom
pod Matky Božej závojom...

ILČÍK

Hej, hory nádašské, s nádašskou rovinou,
ký to sokol krúži nad vašou bučinou?

Nekrúži to sokol kolesom lomeným,
lež Ilčík, kapitán, pod forgom zeleným.

Pištole za pásom, valaška u boka,
hej, tesná je pánom tá cesta široká!

Tá cesta široká, chodníček krvavý –
čo raz v sebe skryje, nikdy viac nezjaví!

I ten mesiac bledý, mlčí sťa z rozkazu,
keď kupec abo pán keď zjajkne odrazu.

Na vrchu Barvítku, červenom pri vínku,
rezká hôrna chasa večerom schádza sa.

Z večera hodujú, k polnoci tancujú,
v Trnave jarmok bol, na zboj sa hotujú.

Gajdence v povoli, fujara šveholí:
„Hore ju, od zeme! Hej, len raz žijeme!“

„Nie sme už dvanásti, – ale kto sa ľaká!
Nič to, že nás všetkých šibenica čaká!

Nečaká svetlica, lež iba temnica,
za našu slobodu istá šibenica.“

„Dnes je pánom dobre, kým poddaný
žobre –

keď sa to obráti, ktosi to zaplatí
krvou i dukáty.“

„Jalovka pečená, lacno ťa sekali,
vínečko červené, draho ťa predali!“

Takto ti spievajú – spievajú, tancujú,
v Trnave jarmok bol, na zboj sa hotujú.

Jeden len netančí, ani sa nesmeje:
„Hej, Ilčík, kapitán, čo s tebou, čože je?!”

Hlávka ťa zbolela, či milá stránila
a či smrť predtuchou na teba skočila?“

„Mňa milá netrápi a smrť ma nedeší,
len myseľ mi kamsi zapadla za lesy.

Letela holúbka dúbravou zelenou...“
„I nechže ju skropí krvičkou červenou!“

Smiech, výskot ozvenou zapadol v chotári,
a Ilčík, kapitán, chmáru má vo tvári.

Od pahreby skočil, valaškou zatočil,
do húšťavy vrazil – jasrab za korist’ou –
už ti je, holúbka, už ti je smrť istou!
Skaza istou!

Dennica sinavá zpoza chmáry kuká
a Ilčík, kapitán, strežie zpoza buka.

Slniečko vychodí, les sa v žase modlí –
Ilčíkove oči do diaľky sa vbodly.

Zdunelo, zhrmelo – les šumom zakypí:
grófa Apponyiho štvorsprežné paripy.

A pred tie paripy Ilčík vraz vyskočí
a zo dvoch karabín blisne sa do očí...

K hintovu priskočí... V ňom ktosi zastene,
sťa vtáča s konára keď padá zranené...

V hodvábe, v baršúne, najkrajšia na svete
panna sťa ľalia – ľalia v rozkveté...

Ako keď za rána zorou sa rozsvetlí,
oči im snali sa – duše sa postretly

a Ilčík, mocný pán nad horou-chotárom,
zblednutý, ako by pred božím oltárom,

očí sňať nevládze v obdive, v úsmeve –
až zo sna strhne sa a „Pohni!“ zareve.

Zdupkalo, zhrmelo (hej, veď im povoľá!)...
Len Ilčík, kapitán, ani tá mŕtvola...

UTOPENÁ

Ta dali dievku, ta dali,
za nemilého vydali,
sviazali rúčku s nemilým,
rozt'ali srdce s milým...

Niet šťastia, hoc i hrdý dom,
keď smutné oči plačú v ňom,
keď srdca vábne na otázky
túženej nieto ozveny,
sladkého slova – slova lásky.
Raj zemský to – no zavrený.
Z bohatstva jeho, prepýchu
nič nevyt'aží, bez otázky,
muž, po práci keď náhradou
prevzácných šťastia pokladov
v domove svojom nenachodí –
keď žena miesto polahody
za smútku šerou ohradou
len vzdychá, vzdychá potichu...
A keď i ústa zaspievajú,
i v piesni iba slzy lkajú:

„Hodina mi je deň
a deň mi je týždeň,
týždeň mi je rokom
s milým človekom...“

Počuje muž ten ženy spev,
i budí v ňom len žiaľ a hnev:
„Som ti už riekol nastokrát,
že tvojich piesní nemám rád!
Chcem, žeby si sa radšej smiala
a žeby si ma rada mala,
tak, ako si mi prisahala!“
„Veď počkaj, budem sa i smiať,

snád' budem ťa i...
tak, ako som ti prisahala!“

Sa zalklo slovo v bolesti
o milovaní, o šťastí,
kým z očí, z očí muky nemej
žaloba lásky zmárnenej...
Kto číta z duše zrkadla,
keď bolesť na dno zapadla,
predstavu túžba keď ti zláti,
čo sa už nikda nenavrátí,
keď, prítomnému ďaleká,
za šťastím duša narieka?! – – –

Deň dlhý, chmúrny, hoc i krátky,
bez smevu, lásky bez pozlátky.
Noc za ním clivá, bolestná,
bez súzvuku a bezo sna.

„Čo vzdycháš, žieňa? Čože ti je?
„Var' niečo zlého sa ti snije?“
„Za mamkou azda...“ „Jajajaj,
ba za bábikou nebudaj?!
Za mamkou! A ty hľaď, jak v taju
jej líca vädnú, obledajú!
Za mamkou!... No vedz: dost' mi už
tých vzdychov-mrnkov! Tvoj som muž,
keď si raz šla – keď sme sa vzali...“
„Ja nešla som – mne nakázali...“
„Hej, no dnes pozde otázky,
či z lásky a či z nelásky!
Nie nato bral som si ťa, ženu,
by mladosť som mal zamárnenu.
Chcem, aby si ma rada mala,
tak ako si mi prisahala
(hnev i ľútosť zvríe v ňom varom),
hej, prisahala pred oltárom!“
„Ved' čakaj, čakaj, časom snád'
budem ťa azda rada mať –
tak, ako som ti prisahala...“

Nečakal.
Zprvu zo vzdoru
vše nazrel vedľa do dvoru,
kde dievka ako malina.
Deň z rána spevom začína
a pozde večer na otázku
jej zazvoní smiech pri prielazku,
i poteší ťa zďaleka,
kým doma – tá – len narieka,
nemilá, chmúrna sťa tieň chodí...
Ktože ho od nej vyslobodí?!
A z hnevu vše i zo vzdoru
vše zašiel vedľa do dvoru,
až v posled sa mu hlava točí:
že tú vzal a nie, Bože, túto!
Kdeže len, kdeže podel očí?!
I ľúto mu je, z duše ľúto.

Jak ľúbosť vzrástla v potaji,
Boh videl – a svet nestají.
Jak myseľ vzkrsla hriešna, zlá,
to tajnosť bude večitá.

Raz pod jazerom v príslope
máčaly dievky konope.
Než mesiac vyšiel zpoza stromov,
skončili prácu – pošly domov.

Len jedna z nich tam, mladá žena,
zostala nimi opustená.
Už mesiac hore v podoblačí,
a ona ešte snopy vláči,
sa ešte morí bez pomoci
zavŕšiť prácu, hoc i v noci.
Tíš dokola, tíš jazerom
sťa poľom mŕtvych, cmiterom.
Sa lístok nehne noci v taju.
Len hviezdy nehom trblietajú,
len mesiac v lesku jazera

sťa bledá, trúchla príšera.
Chvíľami výkrik prenikavý
prehľbi clivý noci čas,
sťa smrti hlas – sťa smrti hlas.

Sšušťalo v húšti – zas a zasa!
K jazeru ktosi prikráda sa.
„Jaj, kto to?“ skríkla s desom už.

„Ja! Nekrič, nekrič, ja, tvoj muž!“
jaks divne sa jej ohľási,
„či sama si – či sama si?
Ti pomôcť idem,“ prehovorí
(výstražne kuvik skríkol z hory),
ja podávať ti budem snopy,
ty do jazera choď z priekopy –
ta ďalej choď – choď do vody –“
a hlas mu divne zachodí.

Poslúchla, do jazera šla
a razom po pás zapadla.
„Jaj, mužu, mužu, ja sa bojím!
Tu nieta dna, tu neostojím!“
„Len ďalej choď, len ďalej choď,
je tam i dno, veď je tam brod.“
Poslúchla, o krok ďalej šla
a po hrdlo až zapadla.

„Preboha, ratuj!“ „Počujú,
čuš – nekrič!“ „Veď sa top...“
„I nech ťa diabli ratujú!“
a na hlavu jej hodil snop.
„Ach – pomôž... Nemáš srdca zbla...“
„Však si ma ľúbiť nechcela!...“
„Ach, budem – budem už...“
„Čuš!!!“

A výkrik smrti, prosbu, des
pohltla tma a hrôzou zmĺkly les.

Prv než ju voda prijala,
tri razy k Bohu zvolala,
tri razy svoje biele ruky
ku nebu v prosbe sopála.

Nezl'útily sa nebesá...
Na strome lístok nehne sa,
len noci v šere na jazere
čo zakrúžili kolesá...

*

V deň tretí, len čo prijala,
tá nemá voda vydala.
Jaj, ale hrôza pozrieť! Ach,
to mladé tielko – des a strach!
Pod trúchlych vrbín zásterou
strašidlom pláva, príšerou,
vírom sa točí v zákrute.
Noženky raci načali,
rybenky oči vyžraly,
len rúčky biele, netknuté,
len rúčky čipiek zpod lemu
vystreté sťa by k objemu...

*

Nebolo ešte do roka,
už hudba zhrala do skoka:
v bohatstve, v šťastí, v pohodlí
sa ľahko mladí dohodli.

A sotva stíchli na dvore,
muž s mladou ženou v komore,

ona sa sladko k nemu vinie:
hja, kde je láska – šťastie iné!

Keď prišla polnoc pri dôvere,
tichúčko-ticho šťukly dvere
a zd'aleka a zd'aleka,
ako keď voda oteká:
„Čliap! čliap!“

„Jaj, žienka, aká si!“
muž len sa zo sna ohlási,
„ako kus ľadu ruka ti je –
preč ruku, žieňa, s mojej šije!“

„Nebodaj zlý máš iba sen?
Tu sedím, netkla som sa ani,
si čepček viažem maľovaný...“
V tom zmlkla... Izbou šerý tieň –
šťuk dvere – a sa zavrelý.

Muž stápol divom znamený.

Deň prešiel v šťastí, za dňom noc
a s nocou záhad tajná moc:
sotvaže polnoc nadíde,
kto príde, kto ti nepríde –
muž s desom zo sna budí mladú:
„Jaj, neobjímaj, keď si z ľadu!“
„Čo sa ti robí? Čo ti zase?..“
Zamĺkla. Izbou tieň sa trasie,
nad lôžkom bludičkou sa vije –
a mokrá ruka kolo šije...

Muž ráno v zmätku v nedôvere
zachodí tajne ku jazeru:
„Je živá?... mŕtva prichodí?...“
I hľadá, hľadá do vody
a zrazu – Bože, kričí! Ach, nie!

Hlas to nebol ľudský – ničí:
vták iba skríkol v húšti stromov.
Zdesený, zmĺkly pošiel domov.

A od tých čias tak každú noc
(desivých záhad tajná moc):
sotva muž s mladou v komore
a sotvaže sa polnoc blíži,
prichodí ktosi po dvore,
nad lôžkom šerý tieň sa níži
a izbou „čliap-čliap“ zd'aleka,
ako keď voda odteká...
A muž už z hrôzy sotva žije:
objímajú ho čiesi ruky,
ľadové ruky kolo šije...

Dňom úľava zas nadíde.
Smiech mladej ženy, ako vloni,
pre radosť, potechu mu zvoní.
Však zakaždým on ustrnie:
„Sa nesmej, nesmej, nie sa – nie!“
Čuj, ako kričí, ako kričí!
Nesmej sa – azda nepríde...”

A keď noc po noc tieto muky,
keď noc jak noc len prichodí
ten istý prízrak – mokré ruky –
zúfalec skočil do vody.

ZÁZRAK

Na cestách snehu záveje,
 zaviate pole, les...
 keď víchrica zaveje,
 zamrazí smrti des.
 A v povíchrice poľom tým
 už závejami zaviatym
 osudom na smrť odsúdená –
 samotná kráča mladá žena.
 Sa borí cestou-necestou,
 života strasťou podlomená,
 so žravou dušou bolesťou.

Hlboko v hore, v križovatke,
 chalupa stojí stajená,
 čo záchranu jej znamená:
 len ta dôjst', Bože, k matke, k matke!
 Ach, ale nocou, závejama
 sa ponevierať sama-sama –
 jak ťažko dopredu sa kráča,
 keď ani hviezdka nežiari,
 keď slza, čo jej líce zmáča,
 vzápäť i mrzne na tvári!...
 Noc blíži sa i víchor zúri
 a cesta ešte ďaleká,
 záveje rastú ani múry
 a bolesť v duši narieka:

„Zmiluj sa, Bože! Odpusť, Bože,
 najväčšej v svete hriešnici –
 ak Ty nie – nikto nepomôže!“
 Tri roky takto, podlomená,
 zjedá sa, trpí mladá žena
 za dieťa – dieťa v márnici.
 Dnes vyvrhla ju trestnica.
 „Chod' s Bohom, biedna hriešnica,

si zaplatila ťažkú cenu
za dievčičku, jaj, utopenú...

Bledušká ani z rosy kvet,
sť'a pozlátené žlté vlásy,
dievčička živá, premilá –
a ona si ju zmárnila
z zúfalstva, muky, z hanby, z lásky
zabila dieťa – človeka,
nevládne dieťa!...

Víchori zúri
a bolesť v duši narieka:

Kde sa to peklo v duši vzalo?!
Sť'a anjel žila v schrane, šťastí.
O zlu sa ani nesnívalo,
kým neupadla do priepasti...
V zelenej hore, u mamičky,
rozkošné nôcky – sladké sničky,
spev, smiech a radosť bez otázky,
kým nepoznala zvody lásky...

A bola krásna, bola mladá,
pre radosť žila, žila rada –
jak ľahko padla znenazdania,
bez rozvahy i bez pokánia...
A on, ach, ...skaza pohotová:
zlô šepkalo mu zvodné slová,
horúce lásky objemy...
Tak skrslo peklo na zemi.

A vrchol muky, bolesti:
on zavrhol ju v nešťastí,
sotvaže sa mu oddala,
a mati – Bože, vlastná mati
nešťastnú z domu vyhnala...

Dnes vyvrhla ju temnica
a osamelá v pustom poli
sa poneviera hriešnica –
jak páli hriech a bieda bolí!...
Len ťažobu, ach, s duše shodiť,
len srdce, srdce oslobodiť!
No ako by sa srdce vzdalo,
keď jeho iba milovalo,
i za hriechy i za viny
on iba bol – on jediný!

Noc nastala a víchor zúri
a cesta ešte ďaleká,
záveje rastú ani múry
a bolesť v duši narieka...

Kľáčala v chladnej komore,
v bolestiach, v muke, v pokore.
A každá pomoc ďaleká,
len na obloku v pozore
vták smrti desom narieka...
A potom – nevie jak sa stalo:
dieťaťatko prišlo, zaplakalo.
Preboha, zvedia, počujú!
Hrdielko stisla – chrklo, vzdychlo
a stíchlo...
Kameňom v hrôze zdupnela,
povila, k vode letela,
tma bola – bola nedel'a...

Noc nachýlená nad krajom
svet chmúrnym kryje závojom,
svet celý mŕtvy podľa zdaní,
bez účasti, bez zmilovania
pre dravú muku človeka –
a obloha či nadobloha,
kde možno tušiť, hľadať Boha,
tak ďaleká – tak ďaleká!...

Len úchylok jej jediný,
vidina rodnej dediny,
sť'a vo sne ešte zďiaľky kynie,
kým ešte bez pomoci zhynie.
Snád' hora v svojom objeme
pritúli dieťa stratené,
tam dôjde k božej milosti,
i matka, matka odpustí.
Tam bude šťastná – v pohodlí...
Ešte sa za to pomodlí.

Pokľakla. Duša uľahčene
k nebesiam vzniesť sa hotová,
no ústa, ústa pomýlene
len ťažko vzdýchli bez slova.
Tak... posedieť, oddýchnuť trochu
v zelenej tráve, v mäkkom mochu...
Čo sa to mätie úbohej?
Niet mochu, trávy zelenej,
len sneh a ľad do ďaleka
a Meluzína narieka...
Zem biela v jedno splýva s tým
necitným nebom ľadovým:
pred zrakom bledej, stíchlej ženy
svet celý v striebro zahalený,
od nebies po zem čistý srieň,
obloha – jedna ľadoveň.

A v totej bielej velebe
vrastajú hory po nebe,
ponad ne, svislé sť'a povala,
oblaky, strieborné to bralá,
iskrivá, skvúca povodeň.

A v kryštálnom tom iskrení
i dušu zázrak premení,
dušu, čo sa už boja vzdala
(ustatá, Bože, usatá),
nadzemskou túžbou prehriata.
A zázrak sveta nad zázraky!

Utíchol víchor, prchly mraky
a v doplnenie zázrakov
zavznely zvony z oblakov...
Z oblakov? Nie! Zvuk sa rojí
z kaplnky, čo priam pri nej stojí.

Pošla k nej. Pukla závora,
dvere sa tíško otvoria
a ona divom nehne sa:
sa otvorili nebesá,
nebeských tajov závory?...
S oltára svetlo leje sa,
belasá žiara zahorí
blankytom zlatom na oltári
a Božej Matke kolo tvári,
jak stojí, láskou prehriata,
i vidí, vidí usmiata,
jak z neba zlatá padá žiara
sť'a božieho by od oltára
a gloriolou svätou žiari
kol zlatej hlávky dieťaťa.
Buclaté rozhodilo rúčky,
sť'a sísť by chcelo potichúčky
a svetom rozbehnúť sa vraz,
už teraz, Otca na rozkaz,
do ľudských sŕdc kamennej zeme
siať božej lásky sväté semä.

A nový zázrak! Od oltára,
kde prudšie zahorela žiara,
lahodný, tichý zavznal hlas:
„Neplač!“
A sť'a by na rozkaz
priam pocit novej nádeje
sť'a slnka lúč ju preveje.
„Čože tu u mňa hľadáš v noci?“
„Som nešťastná a biedna, Bože.“
„Či v božiu pomoc neveríš?“
„Veľký môj žiaľ, no väčší kríž.“
„A či ti nikto nepomôže?“

„Mne nie – skôr iným,“ ticho vetí,
„skôr takým, ktoré majú deti.“
„I ty si malá, úbohá –
kdeže ti?...“ „Azda u Boha.
K nemu sa túli v dôvere,
nemôže za hriech matere...“

A Božia Matka v dômysli
sa zamyslí - sa zamyslí
a v očiach lásky svätá žiara,
s rúk svoje podáva jej dieťa:
„Vezmi si moje, biedna ženo,
azda ti bude spomoženô,
požičiam ti ho. U ľudí
nech súcit k biednym prebudí.“

Prešťastná Jezuliatko berie
a istá božej pomoci
vychodí mraznej do noci,
zázrakom z viny očistená,
radostná matka – šťastná žena.
Oj, aká radosť, Hospodine,
keď k nej sa túli, k nej sa vinie
horúce tieľko deťat'a!

Za ňou sa zatvorily dvere.

A vonku – zázrak nad zázraky!
Vichrica stíchla, zmizly mraky,
hviezd z neba prší zlatý svit,
sť'a svet by chceli pozlátiť,
žiarivé nebe skveje sa –
zem v kvete – v jase nebesá,
žiar skvúca prší naviata
na zlatú hlávku dieťat'a – – –

– – – – –

V závejoch ráno uloženú,
zmrznutú našli biednu ženu.

PRÍSAHA

Ked' sa milý na vojnu bral,
svojej milej prikazoval:
„Zachovaj mi srdce čisté,
vrátim sa ti isto-iste;
ani peklo, ani nebe
nezabráni prísť mi k tebe!“

By verila, že ju ľúbi,
zaprisahal svoje sľuby,
ale hneďky v svojej mysli:
„Síd s očú – síd s mysli!“

Sotva nechal devu drahú,
pozabudol na prísahu:
pestvá stvára, pletky snuje,
tu sľubuje, tam miluje,
rúbe, strieľa nepriateľa
pokým ruka neumdlela,
potom na zem na krvavú
složil bujnú svoju hlavu.

Dorúbaný, mŕtvy, nemý
leží vojak v cudzej zemi.
Sýty bojom, milovaním,
zaspal smrti tuhým spaním.
Jeho tela biedne zvleky
prespaly by roky – veky,
no hlas kýsi prísny, strmý
odrazu len za ním zhrmí
a ho zbudí a ho zľaká:
„Vstávaj, rušaj! Ona čaká!“

Vychytil sa v náhlivosti,
schytil šišiak, sobral kosti,

o polnoci krokom-skokom
už bol milej pod oblokom.
V chyžke deva sviežej krásy
na milého spomína si,
túžbu za ním v diaľku snuje
a netuší, že on tu je,
nevidí ho, nepočuje –
a on zasa v nočnú dobu
do svojho sa vracia hrobu.

Zaspal ani o preteky...
Spal by roky – spal by veky.
No hlas kýsi prísny, strmý
nad hlavou mu znova zhrmí
a ho zbudí a ho zľaká:
„Vstávaj-rušaj, ona čaká!“

Pod pazuchu chopil hlavu,
z diaľnej zeme v polnoc pravú,
trocha letkom, trocha skokom,
už bol milej pod oblokom.
V chyžke smutná mladá žena
pod prasličkou zadumenáspomína si zašlé deje,
žiaľ a bolesť beznádeje...
Oplakáva lásku vrelú,
mladosť svoju osamelú,
svoje sničky nedosnené,
svoje srdce zamárnené...
A netuší, že on tu je,
nevidí ho, nepočuje,
a on zasa v nočnú dobu
do svojho sa vracia hrobu.

Zaspal znova. O preteky
spal by – spal by roky-veky,
ale hlas ten prísny, strmý
st'a hrom nad ním zasa zhrmí
a ho zbudí a ho zľaká:
„Vstávaj-rušaj, ona čaká!“

O polnoci letkom-skokom
už bol známym pod oblokom.
V chyžke tichá, stará žena,
bielovlasá, nachýlená,
osamelá, v nepohodlí
za pokoj sa duše modlí...
I za neho, nezvestného,
i za spásu duše jeho
a mier svätý padá ztíška
do jej duše, do kalíška...

Umrelcovi pri obloku
rozjasní sa duše v oku
a hlas nad ním v hudby znení
„Spi v pokoji – vymodlený!“

PREKLIATY

Či počuli ste čudnú báj,
pravdivú či len vybájenú,
čo tatranský vraj zrodil kraj?...
Bol pastier, čo mal obra silu
a krásnu a i vernú milú
a píšťalenu očarenú...

*

Šiel smutný šuhaj tisinou,
šiel, zarmútený dievčinou,
čo zvábila ho k sebe, vlnadná,
a omámila docela
a sama necitná a chladná
ho v odvet ľúbiť nechcela.
Šiel s ovečkami dúbravou,
zelená klenba nad hlavou,
šiel ako omarený, v sníku –
keď zrazu pred ním na chodníku
píšťalka z dreva točená.
Zapískal. Aká premena!
V píšťalky zvuky-čudesá
strast' jeho razom vleje sa,
srdce sa šťastím zachveje:
plno v ňom sladkej nádeje!
Ba všetko vôkol nemilô
sa na tie zvuky zmenilo:

čarovnej piesne v doprovod
bor tklivý šumí chorovod,
ovečky nemé, zasnené,
k nemu sa túlia do kola;
na zvuky piesne vznešené
vtač ozvala sa z hĺbky lesa.
V dúbrave Bolest' stajená

v úžase stíchla skojená
na zvuky divné, na neznáme,
a bolo ticho ako v chráme...

V úbočí dievča trávu žalo,
píšťalku čulo – zaplakalo,
i šlo jej vábnym za hlasom.
Ružovú, ako ranná zora,
zrosená prijala ju hora.
Znevrady, ako z neba spadlá,
medzi ovečky tichá sadla,
stydlive šepa: „Tvoja som!...“

Za tichých letných večerov,
zôr pozlátených nádherou,
keď nebom luna pláva bledá,
on snivo na píšťalke hral
a milá pri ňom krásna sedá...
Ach, šťastnejší bol ako kráľ!

No zrazu, Bože, čo sa stalo,
to ľudské ucho neslýchalo!
Mesačnej noci za šera
na brehu šuhaj jazera
na píšťalke vyhráva si,
keď zrazu panna zvodnej krásy
vyplula sťa sen z jazera.
S údivom šuhaj pozerá
a srdce jeho v úžase
zamrie, sa divom zatrasie:
nik azda ešte na svete
nevidel nikdy takú ženu,
rozkoš a krásu stelesnenú!
Sťa zo striebra a z perlete!
Bledušká, bledá ľaliove,
ňadrá sťa z peny, mramorové,
dlhoké vlasy zlátené
o oči – oči zelené,
záhadou bytia zastrené.
Pohliadol do tých do očí

a hlava sa mu zatočí:
prešťastný, láskou omámený
odovzdal dušu zmámenú
do rúk zvodnej vodnej ženy.

Keď prišla milá jeho pravá,
už sa mu viacej nepozdáva:
už nevábí ho očí jas,
ružové líčko, čierne vlasy,
nádhera zemskej ženskej krásy –
už ani nepohliadol na ňu.
K jazeru beží na pospas,
tam vyčkáva si vodnú pannu.
A deva zvie, už ona tuší,
čo v milého sa deje duši,
kde nevery je príčina...
I prekľaje ho – zaklína,
by večne, pokým bude žiť,
ho večne mučil túžby cit
len po nej, po nej jedinej,
devuške zradne sklamanej.

Okovov lásky pozbavený
v náručie vletel vodnej ženy –
však túžba-kliatba v odpoveď
ho ku dievčine ženie späť...

Zbadala čary vodná žena.
Keď k nej sa vrátil, rozpenená
jazera voda vlní sa,
o brehy mútne zlostne bije,
šíre sa tvoria kolesá
a z nich sa panna vynorí.
No nepadne mu kolo šije,
lež ťažkú kliatbu hovorí,
by za svoju on zradu, vinu,
ju večne ľúbil – žiadnu inú!
I zmizla, raz tak spanilá,
jak keď sa bola zjavila.

V ľúbosti putách zajatý
a dvojnásobne prekliaty,
nechápvavý a v údese
sa poneviera po lese.
A zasa smutný z večera
na brehu blúdi jazera...
No nieto devy milenej...
I vodná panna zmizla bledá...
A za mučivej lásky k nej
ho túžba za devuškou zjedá.
Vše na píšťalke zapíska si.
No čaro jej, zvuk milohlasý,
naprázdno horou vyzneje,
už neprivábi ani jednu,
len zmučí dušu jeho biednu
a zvýši žiaľ beznádeje.
Ovečky nemé, bez účasti,
vtač svoj si chorál peje v chrastí,
jazero zlostne tají dумы,
bor odmietave, cudzo šumí,
ďaleko všetko – mam a klam –
ľadové všetko bezúčast'ou...

A prekliaty so svojou strast'ou,
nešťastný večne – sám a sám...

*

Už dávno tomu, čo sa stalo,
no píšťaleny čarohlas
vše v Tatrách počuť v nočný čas,
ako keď v diaľke zazneje
hlas túžby a beznádeje...
A kto tie zvuky čuje z hory,
večne kamsi rád by v svet
a chorá duša večne hľadá,
čo dosiahnuť by chcela rada
a čoho v širom svete niet.

KLEBETNICE

Dievka z bohatého domu,
pekná, rúča ešte k tomu,
rada by sa vydávala.
I vohľáčov dosti mala.
Ale každý ako príde,
tak odíde
a zas iný –
i ten umkne bez príčiny.

Myslí dievka rozhorčeno:
„Nie som pekná? Malé veno?“
a sa fintí a sa strojí.
Otec, mati v poli v znoji,
ona k práci nemá času:
večne pred zrkadlom stojí,
musí pestiť svoju krásu.
Prasa v chlievci kvičí hladom,
husi, kury hynú smädom,
ale dievka hluchá-nemá
k úbožiatkam citu nemá;
na ženícha myslí v strachu:
či ho azda zjedla v hrachu?!

Prečože tie nepodary?
Mrcha ľudia? Dáke čary?...
Po dobrom to iste neni!
Šla sa spýtať múdrej ženy.
„Hľ'a-hľ'a!“ rečie múdra žena,
do zrkadla zahľ'adená.
„Je to dáka božia kára!
Či pod prahom či vo stene
máte dačo začarené:
ktos' ť'a v dome ohovára!“

Letí domov, zvedá – snorí
zo svetlice do komory,
kdeby-ktoby reči tieto –
nebolo ho, ani nieto.
Prišiel nový vohľáč zasa,
dievka sa mu páči, zdá sa,
i on dievke zjavom, ústy.
Na chvíľku ho neopustí,
kam on ide, ona za ním
(by zas niekto slovom planým!...).

On, sťa dobrý gazda, z zvyku
v stajne zašiel, ku kŕmniku,
a tu zázrak! Dobre zcela
od divu tam neomdlela!...
Čo sa stalo?
Prasa zlostne zakvičalo,
zgagotaly husi z chlievka:
„Naša dievka – planá dievka!“

Vohľáč tašiel – neodkázal,
ani sa viac neukázal.

Rozželená a i ľúta
pochytila metlu z kúta,
čo prv častovala hladom
teraz metlou hostí radom
na príučku – za ostudu.
Azda teraz mlčať budú!...

Zasa prišiel vohľáč jarý,
i myslela, že sa zdarí,
ale zasa prasa kvíka,
húska krika,
kohút s pánta kikiríka
na dolievku:
„Ktože by vzal planú dievku,
starú dievku?...“

Vohl'ač tašiel – neodkázal,
ani viac sa neukázal...

Tu jej svetlo, kde je vina!
Vzala zrno zo záčína,
prasa, kury, husi hostí:
„Jedzte moje, moje zlaté,
do sýtosti!“
A tak denne. Jedly – spaly –
ani sa viac neozvaly.

Onedlho šťastná, jará,
už šla s milým od oltára.

FILÚZ A STRIGA

V suchú strelu, v súmrak asi,
gajdoš Filúz na peci sa vytáhuje,
fašianočky spomína si.

Tri dni tanec, dínom-dánom –
po rok celý nebol takým
veľkým pánom!

Noc prehúdol, preveselil
a deň celý prespal krátky:
fašianočky – to sú sviatky!

Tancovali, jedli, pili do nemoty,
bolo ráno, ešte húdol po ulici
popod ploty.

Teraz doma, umilený,
podriemkava, bafá z fajky –
v mysli ešte ceprpolky, kalamajky.

Je sám. Žena zašla kdesi,
ako v ten deň, po susedoch
stvárať besy.

Je sám... Ticho v dome ani
v hrobu šere,
keď tu zrazu vrznú dvere

a kto príde? Cupy-lupy
sťa tieň, žena prikradla sa
do chalupy.

Bola pekná? Mladá? Aba!
stará iba, kolozubná
ježibaba.

Nos sť'a zobák, ruky hrable, scvrklá celá,
ktozná zkadial' na ohrable
doletela!

V suchú strelu horou, v poli,
ako slýchať, všeliká sa
háved' tmolí,

ježibaby, strigy, čerti dušlovci:
azda prišla, by im húdol
na Inovci.*

Ale ona, stará sova,
iba sadla na kraj piecky
a ni slova!

Sadla k nemu ani doma.
Vše (vraj, kmotre) oň sa otrie,
do paroma!

A, vraj: „Kmotre nabok fajku,
zagajduj mi dáku rezkú
kalamajku!“

„Ale tebe?!“ Filúz dobre neodpľuje,
„nech ti, ak chce, čierny z pekla
zagajduje!“

Zasmiala sa, skokla s piecky,
kývla gajdám, zmekotala
po nemecky,

* Na Luciu a na suchú strelu bosorky sa schodia na vrchu Inovci na
hostinu a tanec.

a tu, ľudia, aké divý!
Piskor zvrieskne, tmelov rastie
ani živý.

A na peci kým on dučí,
jeho gajdy, milé gajdy,
„dudi-dudi“ – len tak hučí,

len tak zuní kopanicou
Javorinou,
čo bys' amen – nôtou inou!

A tu, ľudia, neslýchané!
Ani strely
staré krpce zpod poličky
vyletely,
jak si krepčia, tak si krepčia
chyžou samy,
vykrúcajú, pohadzujú
návlakami.

I v „odzemok“ sa ti pustia
ani živé
a gajdy len hudú, hudú,
sťaby divé.

Stárpil Filúz. Na ostudu
gajdy samé po kršteniach, po veseliach
chodiť budú

a on môže, do paroma,
nepozvaný, znevážený
sediť doma!...

Skočí Filúz ani divý.
„Nebudeš ty v mojom dome
stvárať divy,

striga z pekla!“
Praštil päšťou – bum!!
zabije je – nech by bola
neutiekla.

Stalo ticho...
Krpce skokly pod poličku
a gajdence na polici
sťaby v sníčku...

Všade tíš... Hej, ale potom
bola mela,
keď Filúzka z posedenia
doletela!

Ak nemali, teraz mali
biedu všecku:
silák Filúz miesto baby
zvalil piecku.

Obsah

PUSTOVNÍK	5
PUKNUTÝ ZVON	13
NATÁLKA	16
ZAKLIATA SVADBA	22
UMRELEC	25
SIROTA	28
ILČÍK	33
UTOPENÁ	36
ZÁZRAK	43
PRÍSAHA	49
PREKLIATY	52
KLEBETNICE	56
FILÚZ A STRIGA	59
Obsah	63

L'UDMILA PODJAVORINSKÁ
BALADY A POVESTI

ILUSTROVAL MARTIN BENKA
VYDAL JÁN HORÁČEK, NAKLADATEĽ
BRATISLAVA A TURČ. SV. MARTIN
TLAČOU SLOVENSKEJ GRAFIE
V BRATISLAVE

1946

TÚTO KNIHU V ROKU 2003
ZDIGITALIZOVAL PESCAN

